

טור <מכון שירת דבורה> - ד (או"ח שמה - תצד) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס: 538 הודפס ע"י אוצ

ומה שכתב שיש מי שאומר שמברך על הפרוסה המוציא וכו' לכך הרוצה לצאת ידי שניהם יאחז שתייהן בידו ויברך המוציא ועל אכילת מצה וכו'. כן כתב הרא"ש (סי' ל) והמרדכי צפרק ערבי פסחים (לה) וכו"כ הגהות מהגדה (אות ו) בשם סמ"ג (עשין מה קים ע"ג) וז"ל הרשב"א במשנה ב' נטל מצה שלמה ומניח עליה הפרוסה ומצד המוציא ועל אכילת מצה על הפרוסה משום לחם עומי ואינו צריך שלש מצות ואף על פי שאמרו מניח פרוסה צמון שלמה כל שהקטן צמון הגדול צמון קרי ליה עכ"ל וצוקף סימן זה כתב רבינו שכן דעת הר"ף (סה:) שדי בשמי מצות ושהרא"ש (שס) חולק וכן נהגו: ומה שכתב רבינו שמברך על

כזית מכל אחת (א) ואם אינו יכול לאכול כשני זיתים ביחד [א] יאכל של המוציא תחלה ואחר כך של אכילת מצה. ומפני שיש מי שאומר שמברך על הפרוסה המוציא ועל השלמה על אכילת מצה [א] לכך הרוצה לצאת ידי שניהם יאחז שתייהן בידו ויברך המוציא ועל אכילת מצה מיד זה אחר זה ואחר כך יבצע משתייהן ביחד. ויאכל בהסיבה ואם לא הסב לא יצא וצריך לאכול פעם אחרת בהסיבה. כתב רב עמרם ויברך המוציא ויטבל בחרוסת ויאכל וכן

אכילת מצה וכן מה שכתב לקמן שמברך על אכילת מרור. כן היא נוסחת הרמב"ם (פ"ח ה"ח) וכתב הרב המגיד (ה"צ) שנטעמו מפני שצרכה זו מוציא עלמנו ואחרים עמו השומעין אותו אכל לפי דעת הרבה מן האחרונים הנוסח הוא לאכול מצה ולאכול מרור [ג] וכן עיקר עכ"ל והעולם נהגו לצדק בעל (ב): ויאכל בהסיבה. פשוט צפרק ערבי פסחים (קס): ומה שכתב ואם לא הסב לא יצא וצריך לאכול פעם אחרת בהסיבה. כן כתב שם הרא"ש (סי' כ) מדיוקא דרבינו: כתב רבינו דן ויברך המוציא ויטבל בחרוסת וכן כתב הרמב"ם (פ"ח ה"ח). אף על פי שמדברי הרמב"ם נראה דעל כזית לאכילת מצה קאמר דמטעל בחרוסת ולא אכזית דהמוציא לא דק רבינו צהכי מאחר שהוא סובר ששום אחד

דמוה שכתב שיש מי שאומר שמברך על הפרוסה המוציא וכו' לכך הרוצה לצאת ידי שניהם יאחז שתייהן בידו ויברך המוציא ועל אכילת מצה וכו'. כן כתב הרא"ש (סי' ל) והמרדכי צפרק ערבי פסחים (לה) וכו"כ הגהות מהגדה (אות ו) בשם סמ"ג (עשין מה קים ע"ג) וז"ל הרשב"א במשנה ב' נטל מצה שלמה ומניח עליה הפרוסה ומצד המוציא ועל אכילת מצה על הפרוסה משום לחם עומי ואינו צריך שלש מצות ואף על פי שאמרו מניח פרוסה צמון שלמה כל שהקטן צמון הגדול צמון קרי ליה עכ"ל וצוקף סימן זה כתב רבינו שכן דעת הר"ף (סה:) שדי בשמי מצות ושהרא"ש (שס) חולק וכן נהגו: ומה שכתב רבינו שמברך על

כזית מכל אחת (א) ואם אינו יכול לאכול כשני זיתים ביחד [א] יאכל של המוציא תחלה ואחר כך של אכילת מצה. ומפני שיש מי שאומר שמברך על הפרוסה המוציא ועל השלמה על אכילת מצה [א] לכך הרוצה לצאת ידי שניהם יאחז שתייהן בידו ויברך המוציא ועל אכילת מצה מיד זה אחר זה ואחר כך יבצע משתייהן ביחד. ויאכל בהסיבה ואם לא הסב לא יצא וצריך לאכול פעם אחרת בהסיבה. כתב רב עמרם ויברך המוציא ויטבל בחרוסת ויאכל וכן

מיימוניות (סוף פ"ח אות ו) בשם רבינו חננאל (ע"י קטו): על הגליון ושאר גאונים ושכ"כ ראב"ן (פסחים קסו). והתוספות (קטו) ד"ה מה דמפרשים דהא דקאמר הכל מודים צפסם שמניח פרוסה לתוך השלמה וצונו וכו' דקאי על צרכם המוציא שמצד צפסם המוציא על הפרוסה ולפי שאין לעשות מצות חצילות חצילות (קס:) אין לצדק שמי צרכות על הפרוסה וצריך לצדק על אכילת מצה על השלמה: ולכך כתב שהרוצה לצאת ידי שניהם יאחז שתייהן בידו וכו'. דלמר קאי המוציא על השלמה ועל אכילת מצה על הפרוסה ולמר קאי המוציא על הפרוסה ועל אכילת מצה על השלמה שהרי אוחז שתייהן בידו ולא קשה דלמר דקאי המוציא על הפרוסה מעביר על המצות הוא שהרי השלמה היא הראשונה ד"ל דכיון דהכשר מצוה כן היא שמניח הפרוסה צמון השלמה וצונו והיינו לומר תחת השלמה א"כ אין כאן משום מעביר

ולפי זה צריך הוא לאכול שניהם יחד ולא צה אחר זה שלא להכניס עלמנו צפסם מעביר על המצות וק"ל: ובמקצת ספרי רבינו כחזו ומפני שיש מי שאומר שמצדק על הפרוסה המוציא וגם על אכילת מצה וכו' וכן משמע באשיר"י שכתב תחלה דברי הר"ף שמצדק המוציא ועל אכילת מצה על הפרוסה ואח"כ כתב דעמו שצדק המוציא על השלמה ועל אכילת מצה על הפרוסה ואח"כ כתב והרוצה לצאת ידי חובת שניהם יצדק המוציא ועל אכילת מצה וכו' וכו"כ ה"ר ירוחם (נ"ה ה"ד מג ע"ג) אלא דקאי לפי זה בשלמה שצריך לאחוז שתייהן בידו כשמצדק המוציא שפיר אלא כשמצדק על אכילת מצה הא ודאי דלא צריך לאחוז בידו כי אם הפרוסה לבד ואח"כ יצא משתייהן ויאכל יחד אלא ודאי דמשום דיש גאונים שסוברים שצריך לצדק המוציא על הפרוסה ועל אכילת מצה על השלמה לכן צריך לאחוז שתייהן בידו בשעה שמצדק המוציא ועל אכילת מצה: והמנהג ליקח המצות בידו ולהגדילה בשעה שמצדק המוציא דענין לחם משנה ואף גם הפרוסה שצדק שמי השלמות תעלה עמהם לצאת גם ידי אוחז הגאונים שאומרים שמצדק המוציא על הפרוסה ואח"כ יצא הראשונה ולא יפרידנה לגמרי ויניח השלישית ויתפוס רק הראשונה והשנייה ויצדק על אכילת מצה ויפרוס משתייהן מכל אחת כזית ויאכל שתייהן ביחד צהסיבה וכו"כ מהר"ש לוריא (ש"ס סי' פח): ומה שכתב ואם לא הסב לא יצא וכו'. כן הכריחו הרא"ש והמרדכי (ל' ע"ד) (מדמון) [מדמניא] (קס). השמש שאכל כזית מצה כשהוא מיקב יצא משמע מיקב אין לא מיקב לא אכן כבר קבענו למעלה בסיומן מע"כ (סע' ז ד"ה ומ"ש בשם) כראש"ה (סי' פקס עמ' 154) דבארנו אין צריך לחזור ולאכול צהסיבה אלא למצוה מן המצות:

ה כתב רב עמרם (סדר ר"ע ח"ב סי' פח) ויברך המוציא ויטבל בחרוסת ויאכל וכו'. ואע"ג דהרמב"ם כחזו שאין צריך אלא שמי מצות שלמות ה) ופרוסה ומצדק המוציא ועל אכילת מצה שניהם על הפרוסה ומטעל בחרוסת ופליג ארבי עמרם

דרכי משה

תעה (א) וכתב בתרומת הדשן (ח"א) סימן קל"ט דכזית הוא כחצי ביצה וצריך לאכול ביחד ולבלוע כל הזית ביחד ולא מעט [מעט] א"י וכן כתב ב"י (סי' תפז רכג: ד"ה ושיעור) בשם התוספות (תולין קג: ד"ה חלקו): וכתב א"י [מהר"ל (סדר ההגדה עמ' קיא סי' לג) בדכזית מרור הריח שכן העלין אינו עולה לשיעור כזית לכן צריך למעך חללה ואח"כ ישער שיהא כזית: (ב) והר"ן כתב בפרק ערבי פסחים דף (רנ"א ע"א) (כה. ד"ה היכא דליכא) דיכול לברך לאכול:

פרישה

ואם אי אפשר לאכול ביחד. עין נסמון דין מרור:

דרישה

תעה [א] יאכל של המוציא תחלה. עין מ"ש לקמן סימן תפ"ו (פרישה אות ט) דאין צריך הסיבה להמוציא:

הגהות והערות

תעה [א] כן הוא כמעט בכל הדפוסים, ובדפוס ספרדי הגירסא, שיש מי שאומר שמברך על הפרוסה המוציא וגם על אכילת מצה" ובטור הנדפס עם ב"ח דפוס ראשון הביא לשתי הנוסחאות ועיין ב"ח ובאגור סי' תתח העתיק בגירסא השניה: [א] כן הגיה הגר"י במבגר דצ"ל: [א"י] דין זה כתב הרמ"א בהגה סימן תפז: [ב] בתשובות הרשב"א שלפנינו ליתא ונמצא בסדר פסח הקצר שנעתק מכתב יד בתשובות וחדושי הרשב"א עמוד רמב: [ג] עיין ר"ף כז ע"א,

(שס) שמצריך לעשות שלש מצות כלקמן סוף סימן זה מכל מקום
זה שוין דצריך לטבול בחרוסת ומה שכתב רב עמרם ויצרך המוציא
יטבול בחרוסת לאו למימרא דהפוסק שמצריך עליה על אכילת מצה
לא צעין לטבול בחרוסת דודאי צריך
נקט דמצריך המוציא ומטבול בחרוסת
וממילא נמי דמצריך על הפוסק על
אכילת מצה ומטבול בחרוסת וק"ל:
ומה שכתב ואיני יודע טיבו זה
[בחרוסת] צ"ח וכו'. משום
אלה גדולות וכמעט מכריחות
להודות בהן וכדי לישב דעת
הגאונים הראשונים צאמי לומר שיש
קצת סמך לדבריהם ממתקן (קיד).
הציאו לפניו מצה וחרוסת וחרוסת
ושני חבשילין אע"פ שאין חרוסת
מצוה רבי אלעזר בר דוק אומר
מצוה וקשיא צמאי קמיפלגי דכיון
דהכל מודים דצריך להציא חרוסת
מאי נפקא מינה אם הוא מצוה אם
לאו דהא דודאי דאף לרבי אלעזר בר
דוק אין מצרכין על החרוסת אע"פ
שהוא מצוה כמ"ש רבינו בסמוך אלא
ודאי דלמנא קמא דאינו מצוה ואינו
מציאו אלא משום קפא (קטו). לא
צעין ליה אלא למרור וירקות אצל
לרבי אלעזר בר דוק דמצוה הוא
וכר לטיט א"כ אף למנא צעין ליה
ומאחר שהרמב"ם צפרק ז' (ה"ח)
פסק כרבי אלעזר בר דוק דמצוה
הוא לכך פסק ג"כ דמטבול המצה
בחרוסת: ומה שהקשה בע"ז

המנהיג שמצה היא זכר לחירות וחרוסת זכר לעניים וכו'.
אפשר לומר דכוונתו להורות נציבול זה שהוציאו מעבדות שהוא
מטיט בחרוסת זכר לו לחירות שהמנה זכר לו. וכשמטבילין זו אחר
המרור כוונתו צעין אחר להורות דהמריכות שמררו אותו היינו צעודת הטיט:
דרבנן וכו'. י"ל דאינו מטבול כל כך שצטל טעם מצה כמו שהזכיר ה"ר יונה אף לענין מרור שצריך לעשר החרוסת מעליו שלא יטבול
טעמו כל שכן לענין מצה וכ"כ ה"ר יוחס (נ"ה ח"ד מג ע"ד) על מ"ש הרמב"ם (פ"ח ה"ח) שעם המצה לנדה יטבול בחרוסת ונלמד
שלא ישהה אותה זו שלא יפסיד טעם המצה. ומן הדין עליו להחמיר כדעת הגאונים הראשונים אלא שלא נהגו כן: ומה שכתב וישקענו
בו"ז בחרוסת וכו'. מימרא דרב פפא צפרק ערבי פסחים ואע"ג דבגמרא דחיין לה דילמא אימא לך לא צריך לשקועיה וכו' אפילו
הכי לא שצקין מאי דפשיטא ליה לרב פפא מקמי דחויא צעלמא דחיין לה צמרא וכן פסק ברוקם (ס"י רפ"ג, רפ"ד): ומה שכתב ויברך
ע"ז אבי"ת מרור. כתב הרב המגיד (פ"ח ה"ג) שהטעם מפני שכל ברכה שמוציא עליו ואחרים עליו השומעים אותו מצרכין צעל וכן
נהגו ודלא כיש מצרכין לאכול מרור ולאכול מצה ח: ופירש רשב"ם וכו'. עיין לעיל בסימן תע"ג (ספ"י):

מהם אינו מטבול בחרוסת והרמב"ם דחה דברי הרמב"ם וכתב הרב
המגיד שכן דעת הרבה מן האחרונים וכן נהגו: ואחר כך יקח
בזית מרור. פשוט צמשה פרק כל שעה (נ"ט). דצעין שיאכל כזית:
ומה שכתב וישקענו בו"ז בחרוסת. צפרק ערבי פסחים (קטו).
אמר רב פפא שמה מינה האי חסא
צריך לשקועיה דאי סלקא דעתך לא
צריך לשקועיה נטילת ידים למה
ומיהו הסם צמרא (שס): דחיין ליה
דילמא לעולם אימא לך לא צריך
לשקועיה וקפא מריחא מיית אלא
למה לי נטילת ידים דילמא משקעו
ליה וא"כ לא קיימא לן כרב פפא
ולכן הרי"ף והרמב"ם והרמב"ם
השמעיהו אצל ברוקם (ס"י רפ"ג-ד)
הציאו (כ"י) [א] ולכן כתב רבינו:
ומה שכתב וצ"א ישהנו בתוכו
שלא יתבטל טעם מרירותו.
מימרא דרב פפא צפרק ערבי
פסחים (שס): ומה שכתב
ויאכצנו בלא הסיבה. שם (קח).
מרור אין צריך הסיבה ופירש רש"י
מפני שהוא זכר לעבדות. ונראה לי
שאם ראה לאכלו בהסיבה רשאי:
וצ"א יברך עליו בורא פרי
האדמה. כן כתב המוספות (קטו).
ד"ה והדר והרמב"ם (ס"י כו) והמרדכי
(לג ע"ג, לד ע"ב, לה ע"ג) צפרק
ערבי פסחים וכן הם דברי רשב"ם
(קיד: ד"ה פשיטא) ור"י (מו"ס שם בשם ר"י
ט"ע) ג"כ שם ולא דברי הרשב"ם שכתב
במשנה (מ"א ס"י עב, רמא, מיוחסות

ס"י רפ"ג-ד) עליו בורא פרי האדמה ג"כ ז': ואין מברכין
ע"ז החרוסת אע"פ שהוא מצוה. הטעם לפי שהוא טפל למרור:

המרור כוונתו צעין אחר להורות דהמריכות שמררו אותו היינו צעודת הטיט:
דרבנן וכו'. י"ל דאינו מטבול כל כך שצטל טעם מצה כמו שהזכיר ה"ר יונה אף לענין מרור שצריך לעשר החרוסת מעליו שלא יטבול
טעמו כל שכן לענין מצה וכ"כ ה"ר יוחס (נ"ה ח"ד מג ע"ד) על מ"ש הרמב"ם (פ"ח ה"ח) שעם המצה לנדה יטבול בחרוסת ונלמד
שלא ישהה אותה זו שלא יפסיד טעם המצה. ומן הדין עליו להחמיר כדעת הגאונים הראשונים אלא שלא נהגו כן: ומה שכתב וישקענו
בו"ז בחרוסת וכו'. מימרא דרב פפא צפרק ערבי פסחים ואע"ג דבגמרא דחיין לה דילמא אימא לך לא צריך לשקועיה וכו' אפילו
הכי לא שצקין מאי דפשיטא ליה לרב פפא מקמי דחויא צעלמא דחיין לה צמרא וכן פסק ברוקם (ס"י רפ"ג, רפ"ד): ומה שכתב ויברך
ע"ז אבי"ת מרור. כתב הרב המגיד (פ"ח ה"ג) שהטעם מפני שכל ברכה שמוציא עליו ואחרים עליו השומעים אותו מצרכין צעל וכן
נהגו ודלא כיש מצרכין לאכול מרור ולאכול מצה ח: ופירש רשב"ם וכו'. עיין לעיל בסימן תע"ג (ספ"י):

ו ואין מברכין ע"ז החרוסת. מיהו הרמב"ם בפירוש המשנה (פ"י מ"ג) כתב דלרבי אלעזר בר דוק צריך לנדר על החרוסת דמצוה

דרכי משה

(כ*) וכן הוא במרדכי (לד. לה.).

פרישה

וצריך בשש צמ"ח. פירוש שאינו ראוי לנצט עד שיציאו לו מלת צמ"ח (קמ"ד): בשש. לשון עיכוב: ישקענו בחרוסת. משום
דאימא צמרא דף קט"ו ע"ז שמה הטיטול נסתלק הארס דיש צמור צמ"ח צמ"ח י"ט זו ארס כדרך העללים. רש"י: (ג) ומה שאין צריך לברך
ע"ז המרור בורא פרי האדמה לפי שחשוב כדברים הבאים בתוך הסעודה. דקדק וכתב "כדברים" נכ"ף הדמיון לפי (שאלמר) [שהמרור]
אינו מצרכין סעודה והנחת אכילה ושמיה רק שהמנה קבעה דיו כדברים הנחלים וכו':

חדושי הגהות

תעה [א] נראה לומר דק"ל לרבינו הו"ל ולא דחיין ליה אלא נלשון דילמא לא שצקין מילתיה דרב פפא דאימא בפשיטות מנח הן דאימא כדרך דילמא
(מהל"ח):

הגהות והערות

[ו] פירוש שאינו ראוי לבצוע עד שיציאו לו מלת צמ"ח בסיומן קסו לעיל (קמ"ד ע"ב). ובפרק כיצד מברכין (ברכות מ ע"א) פירש רש"י בשש לשון עכוב כמו
[בושש רכבו]. כי בושש בלשון הגמרא כמו לפתן בלשון משנה, פירוש כל דבר הנאכל עם הפת (ר' אברהם מפראג): [ז] בירושלמי לפנינו ליתא ועיין
בהשמוטות מחלמו ירושלמי פרק עשירי ד"ה באור ובראבי"ה סימן תקהה עמוד 159 הערה 8 ובאור זרוע סימן רנב הביא ג"כ להירושלמי: [ז*] ודווקא אם אכל
כזית בטבול ראשון שאז מתחייב בבורא נפשות ועיין לעיל סימן תע"ג (רע"ז ע"א) בב"י ד"ה והרשב"א ובפרי חדש כאן סעיף ב: [ח] עיין ב"י לעיל ד"ה ומ"ש רבינו
שמברך ובהערה ג שם:

ב ואם אין לו ירקות לטיבול הראשון אלא מרור יברך עליו בטיבול ראשון וכו'. מחלוקת נפרק ערבי פסחים (קד): ואיפסיקא (קטו). הלכתא כרז חסדא דאמר הכי: ומה שכתב ושוב לחזור אחר שאר ירקות. שם רז אחא [נריה דרנא] ט מהדר אשאר ירקות לאפקי נפשיה מפלוגתא:

א(ב) ואחר כך נוטף מצה שלישיית וברצע ממנה וכורכה עם מרור ביחד וכו'. שם תניא אמרו על הלל שהיה כורכן צנח אחת ואוכלן שנאמר (נמדנר ט יא) על מזאת ומרורים יאכלוהו ופירש רש"י שהיה כורכן צנח אחת. פסח מנה ומרור: אמר רבי יוחנן חלוקים עליו חזריו על הלל כלומר דיאכלוהו כל חד וחד לחודיה משמע ואסיקנא והשתא דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרנן מנרן על אכילת מנה ואכיל והדר מנרן על אכילת מרור ואכיל והדר אכיל מנה וחסא צהדי צנח צרכה זכר למקדש כהלל וכתבו התוספות (ד"ה אלא מנרן) והרא"ש (סי' כז) מנרן אמנה ואכיל

וכו' אם היה כורכן שניהם יחד תחלה היה אחי מרור דרנן ומנעל למנה ואם היה אוכל מנה צנח מרור תחלה כשהיה כורכן אח"כ אחי מנה דרשות ומנעל מרור דרנן [ג]: וכן כתב אדוני אבי ז"ל ושובצו בחרוסת וכו'. שם. וכן דעת הרמב"ם (פ"ח ה"ח) שמנעלו בחרוסת וכן נהגו. וכתב האגור (סי' תמד) בשם מהר"י מולין (מהר"ל סדר הגדה ע"י ק"ג סי' לו, שו"ת נח) הכריכה שעשין זכר למקדש כהלל יש לטעם החזרת בחרוסת ולאכול עם החרוסת (ג). אבל באכילת מרור יטעם החזרת בחרוסת וינענע החזרת מן החרוסת שלא יצטל טעמו (מהר"ל סדר הגדה ע"י ק"א סי' לג) עכ"ל: כתב אחי ה"ר יחיאל מספקא לי בכריכה אי בעי הסיבה וכו'. ולי נראה דפשיטא דנעי הסיבה שהלל כשהיה כורכן צהדיה היה אוכל שהרי מנה דכריכה הימה עולה לו לאכילת מנה דמנה וקיי"ל דמנה כריכה

מדנרי סופרים הוא ולא קיי"ל הכי והוא עצמו חזר בו בחיבורו שהרי בפרק ז' (ה"א) פסק כרז אלעזר בר דוק ואעפ"כ לא כתב דלרין לנרן ואיפסיקא (קטו). הלכתא כרז חסדא דאמר הכי: ומה שכתב ושוב לחזור אחר שאר ירקות. שם רז אחא [נריה דרנא] ט מהדר אשאר ירקות לאפקי נפשיה מפלוגתא:

למרור: ב ואם אין לו ירקות לטיבול הראשון אלא מרור יברך עליו בטיבול ראשון בורא פרי האדמה ועל אכילת מרור ובטיבול השני יטבלנו בחרוסת ויאכלנו בלא ברכה וטוב לחזור אחר שאר ירקות: א(ב) ואחר כך נוטל מצה שלישיית וברצע ממנה וכורכה עם המרור ואוכל ביחד (ד) זכר למקדש כהלל שהיה כורכן פסח מנה ומרור ואוכל. וכתב אבי העזרי שאין לטבלו בחרוסת (ה) דשני טיבולין מצינו בזמן הזה דרגילין למיעבד כהלל שלשה לא מצינו ורבי שמעיה (בסדר הפסח דקדוקי סופרים סוף פסחים) בשם רש"י ט"ז כתב שצריך לטבלו בחרוסת (ו) וכן כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל וטבלו בחרוסת שכן היה הלל עושה אוכל פסח מנה ומרור וטובל בחרוסת. כתב אחי ה"ר יחיאל ז"ל מספקא לי בכריכה אי בעי הסיבה כיון דמרור

לי נטילת ידים תרי זמני הא משא ליה ידא חדא וזמנא אמר להו רב פפא אדרנה הכא איתמר דאי סלקא דעתך צעלמא איתמר למה לי תרי טיבולי וכו' ודרשה זו דרז חסדא זמן הזה היה דרגילי למיעבד כהלל ואעפ"כ לא מצינו שהזכיר דבריו כי אם שני טיבולים אבל שלשה לא מצינו ומכל מקום אין דבריו מכריחין כל עיקר ונראה דעת האומרים שטובלין בחרוסת וכ"כ צהדיה מיימוניות (פ"ח אות ו) בשם מהר"מ (משכ"ץ סי' נט) יא ורבינו תם דמאחר שאנו עושין זכר למקדש כהלל והלל היה מטעל בחרוסת שהרי זה היה אכילת מרור שלו א"כ יש לנו לעשות כאשר עשה הוא וכן כתב מהר"ל מפראג (גטות ה' פ"ר ס"ג) וכן נהג מהר"ש לוריא ז"ל (שו"ת סי' פח) גם כ"י כתב שכן נהג ודלא כמ"ש צמנהגים דמהר"א טירנא ז"ל (עמ' נב):

ז כתב אחי ה"ר יחיאל וכו' ובעל המנהג כתב דבעי הסיבה. כן עיקר דכיון שבית המקדש קיים היה לרין הסיבה משום פסח שהוא זכר לחירות כמ"ש (נמדנר ט יא) על מזאת ומרורים

דרבי משה

(ג) ובמנהגים שלנו (מהר"א טירנא ע"י נב) שיעשה הכריכה בלא טיבול ונהגים לומר זכר למקדש וכו' וכן ראיתי כתוב על שם מהר"ל (שם סי' לו):

פרישה

(ד) זכר למקדש כהלל. פירוש פליגי על פסוק על מזאת ומרורים יאכלוהו (דכ"ה סגרי) [דהלל סגרי] דנח אחת משמע ורנן סגרי דיאכלוהו כל חד וחד לחודיה משמע ועין דרישה: (ה) דשני טיבולין מצינו בזמן הזה וכו'. ראה לומר אפילו זמן הזה דעדיין כהלל לא מצינו: (ו) וכן כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל. כתב רמ"א (צהנא ע"י א) דאין לעוללו וכן הוא צמנהגים (מהר"א טירנא ע"י נב) וכן ראיתי נוהגין עכ"ל:

דרישה

אי הוי קיי"ל כהלל הוי עבדינן מצה לחוד והדר מצה ומרור בכריכה דכיון שצריך לעשות כריכה מדרבנן הוי דרבנן ודרבנן אבל השתא לא יכלינן למעבד הכי דילמא קיי"ל כרבנן וכיון שכבר אכל מצה לחוד כי כך בהדי מרור בחר הכי הויא ליה רשות גמור וכי היכא דמצוה דרבנן מבטל לדאורייתא הכי נמי רשות גמור מבטל ליה לדרבנן הלכך משום ספיקא דתרווייהו אכיל ברישא מצה לחודיה והדר אכיל מרור לחודיה והדר כריך להו לתרווייהו זכר למקדש כהלל:

חדושי הגהות

[ג] וב"ז זה זמן הזה דמרור דרנן אכל זמן שבת המקדש קיים שגם מרור היה דאורייתא היה הלל אוכל פסח מנה ומרור שלשתן צהדיה ולא היו מנעלין זה את זה והואיל ושלשתן היו דאורייתא (מהר"ל ט):

הגהות והערות

ט כן הוא בדפוסים שלפנינו על פי חדושי הגהות דפוס ראשון וכן הוא בגמרא: *ט* עיין מחזור ויטרי עמוד 282, סדור רש"י סימן שפ, ספר האורה עמוד 103 ואיסור דחיתר סימן ל: י' עיין רא"ש סימן ל ורבינו ירוחם נתיב ה חלק ד מג סוף ע"ד: יא עיין מהר"ם מרוטנבורג פסקים מהדורת כהנא סימן תנה:

ואכלוהו אלא לאכלת הפסח הוא העיקר ממילא צומן הזה נמי נענין למיעבד זכר לאכילת הפסח ועוד כתב ב"י לחוק סעודה זו דלא אמרינן אלא דמרור אין לר"ך הסיבה אבל אי נעי למיעבד הסיבה עמיד וליכא איסורא: וזוהי שכתב וכתב עוד הרוצה לקיים מצוה מן המובחר לא יסיה וכו'. כלומר

לא בעי הסיבה. ובעל המנהיג (הל' פסח סי' פג) כתב דבעי הסיבה (י) בעבור המצה שבאה זכר לחירות. וכתב עוד (שם סי' פד) הרוצה לקיים מצוה מן המובחר לא יסיה עד שיעשה כריכה כהלל כדי שתעלה לו ברכת מצה ומרור לכריכה כהלל דהא משום דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר עבדינן לחומרא כתרוייהו הכי נמי לענין ברכה צריכין למיעבד שיעלו לשניהם ובשיחת חולין צריך ליזהר (ט) אבל טול כרוך לא הוי הפסק: ג (ט) בלע מצה ולא לעסה יצא דמיקרי שפיר אכילה. בלע מרור לא יצא דטעם מרור בעינן. ואפילו בלע מצה ומרור כאחד אפילו הכי יצא ידי מצה ולא יצא ידי מרור. כרכן בסיב (י) אף ידי מצה לא יצא: ד—ה (יא) [ב] אכלן בלא מתכוין יצא.

דעיוצא ודאי ליכא דלינה רק זכר למקדש ואף להלל גופיה אין לר"ך לאכול מצה ומרור בחד צומן הזה דליכא פסח דשפיר יוצא ידי חובתו צמה שמצדן אמתה לחודיה ואכיל ומצדן אמרור לחודיה ואכיל אלא דמכל מקום כיון דאמרין דמשום דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר צומן שצית המקדש היה קיים עבדינן לחומרא כתרוייהו אף צומן הזה כאלו היה צית המקדש קיים ונעי ליה למיהדר ולמיתכר מצה ומרור ואכיל א"כ ממילא נענין למיעבד נמי לענין ברכה כאלו היה צית המקדש קיים שלא יסיה עד שיעשה כריכה כהלל כדי שתעלה לו

ברכת מצה ומרור לכריכה דלע"ג דאין לו לחזור ולנרץ כדאמר להדיא ואכיל בלא ברכה מ"מ כי היכי דלעבד זכר למקדש ממש נכון להזהר בכך ומקיים מצוה מן המובחר:

ה אכלן בלא מתכוין יצא וכו'. נרייטא בפרק ערבי פסחים ובמרור קא מיירי כדמוכח הסוגיא לשם ויש לתמוה הרבה היאך פסק הלכה כנרייטא זו בסתם דמשמע דכולי עלמא אית להו הכי והא אמרינן התם דרבי יוסי פליג עלה ואמר דלר"ך שיתכוין ופסק הרא"ש כמותו בפרק קמא טו דראש השנה וכמ"ש רבינו עזמנו בסמוך בשמו שמוצא לריכות כונה וכן הקשה ב"י וכתב עוד דלע"פ שכתב הרא"ש בפרק ערבי פסחים האי נרייטא דאכלן בלא מתכוין יצא משום אכלן דמאי ואכלן לחלאין דמיתנו צה כחצה וסמך על מ"ש בסמוך דברי רבי יוסי דדייק מנייה בגמרא דנעי כוונה וגם על מ"ש בסוף פרק קמא טו דראש השנה דמאות לריכות כוונה וכו' ולי נראה ליישב תמיהא זו דרבינו ז"ל לא ניחא ליה לומר שהרא"ש הביא נרייטא זו משום אכלן דמאי ואכלן לחלאין דמיתנו צה דא"כ ה"ל להשמיט צה זו דאכלן בלא מתכוין יצא ומדלא השמיטה אלא דהלכתא הכי וגם על מה שכתב בסוף פרק קמא דראש השנה טו דמאות לריכות כוונה וא"כ לא ה"ל לרבינו לכתוב סתם אכלן בלא מתכוין יצא דמשמע דכולי עלמא אית להו הכי:

פרישה

(י) בעבור המצה שבאה זכר וכו'. וכן פסק ב"י (ש"ע ס' א) דהא הלל ודאי הוי מקב: (ט) אכלן בלא מתכוין יצא דהוי הפסק. נקט זה מפני שכל צהל הית אומר למסורין בשעה שנותן להם מנציעת המוציא מצה וגם מהמרור טול מה שאני טול לך: (ט) בלע מצה וכו'. נתרומת הדשן דקדק מדברי המדרי שמוצא מן המובחר לנלוט כל הכית של מצה כשהוא מרוסק צה אחת והוא הדין לכית מרור. ב"י: (י) אף ידי מצה לא יצא (ובכו'). משום דאין דרך אכילה בכך. ר"ן: (יא) אכלן בלא מתכוין וכו'. פירוש דהוא למ"ד מלות אין לריכות כוונה (פסחים קיד) ועיין בדרישה:

דרישה

[ב] אכלן בלא מתכוין וכו'. כתב ב"י לא הוי ליה לרבינו לכתוב סתם אכלן בלא מתכוין יצא דמשמע דכולי עלמא אית להו הכי והרא"ש ובה"ג בודאי לא סבירא להו הכי ונראה דבאמת צריך ליתן טעם לשני דברים הללו שכתב תחלה סתם אכלן בלא מתכוין יצא ומיד אח"כ כתב דעת בה"ג והסכמת הרא"ש דצריכות כוונה בלי דעת החולקים דס"ל דאין צריכות כוונה ולכאורה היה נלע"ד לחלק ולומר דמ"ש אכלן בלא מתכוין

חדושי הגהות

[ג] רצה לומר מדרי משה א"י:

הגהות והערות

[ב] אלא מצאתי בבעל המאור שלפנינו ועיין באגור השלם ובהערות שם ועיין בית ארויס אות נא שכתב שהאגור העתיק לשון הטור ונדפס בטעות "המאור" במקום "המנהיג": [ג] כן הוא ברשב"ם מלשון הגמרא פסחים יב ע"ב וכן הוא בדפוסים שלפנינו על פי חרשי הגהות דפוס ראשון וכן הגיה במור וקציעה: [ד] הוספה זו נראה שהמסדרים של דרכי משה הקצו כתובה כאן: [טו] צריך לומר בסוף פרק ג דראש השנה (בית ארויס אות נז, עא):

כתב הרמב"ם (פ"ו ה"ג) היה נכפה ואכל מצה בשעת חליו לא יצא ואינו יודע אם הוא פוסק דמצות צריכות כונה וכו'. עוד יש להסתפק דעת הרמב"ם שכתב (שם) אכל מצה בלא כונה כגון שאנסוהו גוים לאכול מצה ולא אכלה ס"ל דמזות אין צריכות כונה וזמנה שאכמוז בסמוך יתבאר וסוגין הכי איתא בסוף פרק ראובן בית דין (ר"ה כח.) שלחו ליה לאצטרי דשמואל כפאו ואל כל מצה יאל כפאו מאן חילימא כפאו עד והתניא עמים חלים

עמים שוטה כשהוא חלים הרי הוא כפיסקא לכל דבריו כשהוא שוטה הרי הוא כשוטה לכל דבריו אמר רב אשי שכתבאוו פרסיים ופירש רש"י שכתבאוו פרסיים. ואף על פי שלא נמכוין ללכת ידי חובת מצה: אמר רבא זאת אומרת התוקע לשיר יאל פשיטא היינו הך מהו דתימא הסם אכול מצה אמר רחמנא והא אכל אכל הכא זכרון תרועה כחייב (ויקרא כג ד) והאי מתעסק בעלמא הוא קמ"ל וכתב הכי אמרין בגמרא (כח:) אמר ליה רבי זירא לשמעיה איכוין ותקע לי והר"ף (ו:) כתב לדרבי זירא ושנקה לדרבא משמע דסבירא ליה דמזות צריכות כונה ואם כן לא קי"ל כדשלחו ליה לאצטרי דשמואל: והרמב"ם פסק בהלכות חמץ ומצה כדשלחו ליה לאצטרי דשמואל דכפאוהו פרסיים יאל וצפרק צ' מהלכות שופר (ה"ד) פסק כרבי זירא ותמיהו הר"ן (שם ד"ה לפיכך) והרב המגיד (שם) שנראה שדבריו סותרין את דבריו והר"ן בסוף פרק ראובן כתב דאיכא למימר דלא פליגא דידיה אדידיה דסבירא ליה דתקיעת שופר כיון דחזין דרבי

ואע"ג שהיה נסמך דברי ר' יוסי דדייקין מינה בגמרא דבעינן כוונה מכל מקום מאחר שמפסגן של דברי רבי יוסי לא מוכח בפירוש דס"ל דבעינן כוונה ואיכא למימר דרבי יוסי נמי ס"ל דלא בעינן כוונה ומאי דקאמר אע"פ שטיבל נחזרת מצוה להביא לפניו חזרת כוונה היינו טעמא כי היכי דליהוי היכרא למיטוקות ומצוה לאו דוקא א"כ אין מכאן סמירה למ"ש מחלה דאכלו בלא מתכוין יאל. ומדע דהכי הוא דהא נסוגיא דסוף פרק לולב הגזול

(סוכה מז.) מוכח להדיא דבין לרבא בין לאצטרי מצוה אין צריכות כוונה אליבא דרבי יוסי דקאמר במשנתנו יוס טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת וכו' וא"כ לאותה סוגיא ודאי צריך לומר דהא דתניא בפרק ערבי פסחים אליבא דרבי יוסי מצוה וכו' לאו דוקא מצוה גמורה: ובה שכתב הרא"ש בסוף פרק קמא טו דראש השנה דהלכה דמזות צריכות כוונה הוכיח כן מסוגיא דפרק ערבי פסחים מדתניא אליבא דרבי יוסי מצוה וכו' ורבי יוסי נמחקו עמו כמו שהאריך לשם וסבירא ליה לרבינו דכל דברי הרא"ש סובבין על מה שרצה לפסוק הלכה גבי כפאו ואל כל מצה ותוקע לשיר דלא יאל (עי' ר"ה כח.) ולפיכך הביא הסוגיא דפרק ערבי פסחים ומה שפסק בה"ג והירושלמי טו שמוזות צריכות כוונה ומסיק בסוף דבריו ואע"ג דשנינו רב אשי שנינו דחיקא נינהו ופשטא דמתניתין וברייתא לא משמע הכי הלכך אזלינן לחומרא ובעינן דעת שומע ומשמיע וכו' משמע להדיא מלשנו שכתב הלכך אזלינן לחומרא דדוקא צמדי דלאורייתא כגון תקיעת שופר ואכילת מצה דהיא דלאורייתא אף בזמן הזה אזלינן לחומרא ופסקין דלא יאל בלא מתכוין במקצת גאוניס אצל באכילת מרור שהיא מצוה דרבנן בזמן הזה אזלינן לקולא דאכלן בלא מתכוין יאל כשאר הגאוניס החולקים וכדמוכח מסוגיא דפרק לולב הגזול דלא אפילו לרבי יוסי ומשום הכי כתב בפרק ערבי פסחים דברייתא נסתתא כחלה כדפירשתי כן מפרש רבינו ז"ל בדברי הרא"ש ולפיכך כתב מחלה אכל בלא מתכוין יאל ומיירי במרור דכיון דרבנן הוא אזלינן לקולא דאין צריך לחזור ולאכול כשאלו מתחלה בלא מתכוין ואח"כ הביא דעת הרמב"ם צהיה נכפה ואכל מצה וכו' ומסיק עלה שהרא"ש כתב דמזות צריכות כוונה כלומר לענין מצה דהיא דלאורייתא כתב כן כנ"ל לישב דעת רבינו:

פרישה

(יב) דיה נכפה. נאמתו שעה הוא פטור מכל מצוה שנחמרה. צ"י:

דרישה

ובזה תירץ הר"ן בסוף פרק ראובן ב"ד דברי הרמב"ם דלא סתרי אהדדי במה דפסק שם בתרועה ג"כ כרבי זירא דבעינן שיכוין להוציא ובמצה פסק כפאוהו פרסיים יאל דלא בעינן כוונה לצאת ידי חובתו דשאי מצה דאכל ונהנה וגם בגמרא עשה צריכותא ממצה לשופר וכו' והיינו משום מ"ש גבי שופר זכרון תרועה: **וא"ל** שקשה לדליל סימן ס' כתב רבינו דעת בה"ג (הל' ברכות פ"ו י:) והרא"ש אהא דתנן (ברכות ג.) היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כיון לבו יאל קריאתו דבעינן כוונה לצאת. ונלע"ד דשאני דבר שאין בו מעשה אלא דיבור בעלמא דבעינן כוונה טפי וכ"כ הבי"ל לקמן סוף סימן תקפ"ט (שו" ד"ה לפיכך) בשם ר' יונה (ברכות ו. ד"ה אמנם) ז"ל אפילו מי שסובר דמצות אינן צריכות כוונה הני מילי בדבר שיש בו מעשה אבל בדבר התלוי באמירה יח ואינו עושה מעשה נמצא כמו שלא עשה שום דבר מהמצוה עכ"ל אלא שאין כן דעת רבינו במ"ש שהכל מודים שדבר התלוי באמירה דבעי כוונה שהרי קריאת שמע וברכותיה תלוין באמירה בלי שום מעשה ואפ"ה כתב שם סוף הסימן בשם רב האי דאם לא קרא להגיה אלא כיון לבו לקרות כדרך הקריאה אף שלא כיון לבו לצאת יאל משום דמצות אינן צריכות כוונה עיי"ש אבל מכל מקום נוכל ליישב דברי הרא"ש ורבינו דלא סתרינן אהדדי על דרך שכתבתי דמצוה דאיכא מעשה מודה דאינה צריכה כוונה לצאת ודוק:

חדושי הגהות

[ד] ואף על גב דהרמב"ם כתב אכל מצה בלא כוונה כגון שאנסוהו גוים יאל א"כ על כרחך צריך לומר דסבירא ליה מצוה אין צריכות כוונה ונכפה שאני מכל מקום אפשר לומר דשאני אנסוהו שיועד שהוא פסח ושזו מצה אלא שלא נמכוין ללכת לכך הוא יואל אכל נכפה בלא מתכוין כלל איכא למימר דלא יאל משום דמזות צריכות כוונה ואע"ג דצפרק צ' (ה"ד) מהלכות שופר פסק הרמב"ם כמאן דלחמר מצוה צריכות כוונה מכל מקום מתקפך ליה לרבינו דשמואל גבי מצה פסק דאין צריכות כוונה כמ"ש הנ"ל בשם הר"ן דעטעס יש לחלק בין שופר למצה ועיי"ש (מהר"ם):

הגהות והערות

טו עיין בקרבן נתנאל ראש השנה פרק ג סימן יא אות ד שכתב שבירושלמי שלפנינו ליתא ועיין בתורתן של ראשונים לירושלמי ראש השנה פרק ג הלכה ז: [י] ברמב"ם שלפנינו "שאנסוהו גוים או ליסטים" והדרישא נקט לישנא דגמרא ראש השנה כח ע"א: [יח] גמרא שיש כאן השמטה וכך הוא ברבינו יונה, אבל בדבר התלוי "באמירה בלבד ודאי צריך כוונה שהאמירה היא בלבד וכשאנו מכין באמירה" ואינו עושה מעשה וכו':

אכלין חצאין וכו'. נפרק ערבי פסחים בצריכת הנוכרת דמיירי נמרור וס"ל דה"ה לענין מנה: ומה שכתב ובבבד שלא ישהה בין אכילה לאכילה. פירוש מתחלה אכילה ראשונה עד סוף אכילה שנייה: כתב רב אלפס שאין צריך אלא שתי מצות וכו'. כן דקדקו מלשון המשנה נפרק ערבי פסחים הנילו לפניו מנה ופזרות וכו' דמשמע דאין צריך רק מנה אחת שלמה וצמדתי כתב דלמיה זו יש לדמות דמנחתין איירי צמיחה שהיו עושין הסדר אחר סעודה לכן לא היו צריכים אלא מנה אחת שלמה עיי"ש בסדר האחרון של פסח (לה). והאריך והמנהג כדברי המוספות והרא"ש:

אין צריכות כוונה מודה דכהאי גוונא לא יצא ובה"ג כתב [ה] דמצות צריכות כוונה וכן כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: ו אכלין חצאין פירוש חצי חצי זית ביחד יצא ובלבד שלא ישהה בין אכילה לאכילה כדי אכילת פרס (יג) פירוש שיעור אכילת ארבע ביצים: ו ואין חיוב אכילת מצה אלא בליל ראשון אבל מכאן ואילך אם ירצה לאכול דבר אחר הרשות בידו רק שלא יאכל חמץ ואפילו בליל ראשון יוצא בכזית. כתב רב אלפס שאין צריך אלא שתי מצות אחת פורסה לשנים ומברך על חציה המוציא ועל אכילת מצה וחציה השני לאפיקומן והשלמה לכריכה וכן כתבו קצת הגאונים כן ובחילוף מנהגים כא כתוב אנשי בבל כשחל פסח בשבת מניח פרוסה שתי השלמות וכשחל בחול מביא פרוסה ושלמה ומברך עליה שתי ברכות ואנשי ארץ ישראל בין בחול בין בשבת מניחין פרוסה על השלמה (יד) ומברך על השלמה כב שתי ברכות. וכן חילק בה"ג (הלי' פסח ל:). שכתב והיכא דמיקלע פסחא בליל שבתא בוצע על תרתין ופרוסה. והתוספות (קטז. ד"ה מה) כתבו שצריך לעשות שלש כדפרישית (סי' חעג ריד:). וכן כתב רב עמרם (סדר ר"ע סי' פא) ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל

ז"ל אמר לשמיעה איכיון ותקע לי נקטין דלרין כוונה אכל כפאורו ואלל מנה כיון דלא חזין צממא מאן דפליג עליה דהדיא לא דחין לה דאע"ג דמתקיעת שופר לא יאכל הכא יאכל כדאמרין בעלמא (סנהדרין סב). כדמות יע: המעטק כחלבים ובעריות חייב שכן נהנה וצממא נמי עבדין צריכותא ממנה לשופר הילכך אע"ג דשופר מידחיה דקיי"ל צריך כונה כפאורו ואלל נקטין דיאל. וזהו דכפאורו פרסיים ואלל מנה יאכל כתב (ד"ה גרסי) דדוקא כהאי גוונא יאכל שידע הוא שעכשיו פסח וזו מנה אלא שאינו מחכוין ללאת אכל כסבור חול הוא ואלל מנה לו כסבור לאכול צמר ואלל מנה ודאי לא יאכל דאם אימא למה לי למיקט כפאורו פרסיים לנקוט חד מהני גוויי אלל ודאי כדאמרין עכ"ל (ג). וכו"כ הרב המגיד (פ"ו ס"ג) גם כן וזהו חייב שפיר שכתב שאם אנקוהו גוים לאכול מנה יאכל ולא כתב שאם אכלן צלא מחכוין יאכל דצלא מחכוין צלא גוויי דלאו מחכוין משמע. אכל רבינו ירוחם (נ"ה ח"ד מג ע"ד) כתב בשם המוספות דכפאורו ואלל מנה מיירי שהיה סבור שהוא חמץ ונמנא שאכל מנה צריכות כונה אם מחכוין שלא ללאת לא יאכל עכ"ל: ומה שכתב רבינו דבה"ג (הלי' ר"ה יט. ה"י ברכות ריש פ"ב ופ"ו) כתב דמצות צריכות כונה וכן דעת הרא"ש. הוא נפסקי הרא"ש ספ"ק דראש השנה טו וכו' כדמצי שכן דעת הר"ף והר"ן (שם ד"ה אכל) כתב דעת הרבה מן הגאונים יט ודעת הרשב"א (סי' ברכות יג: ד"ה שמת, ר"ה כח סע"ב) דמלות אין צריכות כונה (ד):

ו אכלין חצאין וכו'. צריכת נפרק ערבי פסחים (שם) אכלן לחצאין יאכל וצלבד שלא ישהה צין אכילה לחציה יומר מכדי אכילת פרס: ומה שכתב דשיעור אכילת פרס הוא ארבע ביצים. וזה לדעת הרא"ש (נגעים פ"ג מ"ט) כגן אכל דעת הרמב"ם (ח"מ פ"א ה"ו שמת עשור פ"ב ה"ד מאכלא פ"ד ה"ח) שהוא שלש ביצים וכן דעת הרשב"א (ח"מ הארוך ב"ד ש"א יב הקצר שם ז.) ויתבאר טעם מחלוקתם בסיומן מרי"ב (ש"י. ד"ה ומחלוקתם):

ז ואין חיוב אכילת מצה אלא בלילה הראשון וכו'. פשוט בסוף מסכת פסחים (קכ). כתב הר"ף שאין צריך אלא שתי מצות וכו'. נפרק ערבי פסחים כגן וכן כתב גם כן הרמב"ם (פ"ח ה"ו): אב"ל הרא"ש כתב נפרק ערבי פסחים (סי' ל) ולי כדן נראה דמאי שנא פסח לענין לחם משנה משאר כל ימים טובים שלא יצא על שתי ככרות שלמים דהא דדרשין (פסחים קטו:). לחם עוני (דברים ע"ג) לפרוסה היינו אותו לחם שיוצא בו ידי אכילת מנה אכל המוציא פשיטא דשלמים צעין כשאר ימים טובים מדע דאם אין לו לחם עוני כי אם כזית ויאלל אותו בלחמונה ויצרך המוציא על מנה עשירה פשיטא דמנחת צעין והוא הדין נמי אם יש לו לחם עוני לאכלו בתחלה למה לא יצרך המוציא על השלמה הילכך נהגו העם שלש מנות עכ"ל וזהו שכתב רבינו ולזה הסכים אדוני אבי ז"ל וכן כתב גם כן המרדכי (לה). כדברי הרא"ש (ה): כתב כד* ה"ר דוד אבודרהם (עמ' רלד) אם אין לו אלא שלש מנות לשני הלילות כתב אכן הירחי (המנהיג ה' פסח סי' פג) שדי לו צהן כיצד כשמברך המוציא ועל אכילת מנה צוצע מן הפרוסה צלבד ואוכל וכריכה של הלל עושה מן הפרוסה ואינו נוגע בשלמה כלל נשארם לו שמים לליל שני ויעשה צהם כסדר הזה:

דרכי משה

(ג*) וכן כתב הר"ן בפרק ערבי פסחים דף (ר"ן ע"ג) (כד: ד"ה גמ'): (ד) וכתב עוד הר"ן (ר"ה ז: ד"ה אבל) דאף למאן דאמר אין צריך כוונה מכל מקום טוב הוא להתכוין ועיין לקמן סימן תקפ"ט (שו). (ה) וכן המנהג פשוט:

פרישה

(יג) פירוש שיעור אכילת ארבע ביצים. וזה לדעת הרא"ש אכל לדעת הרמב"ם והרשב"א שלש ביצים עיין לקמן סימן מרי"ב: (יד) ומברך על השלישה. ספרים אחרים על הפרוסה:

חדושי הגהות

[ה] רצה לומר שחולקים נמי אמ"ש רבינו לעיל בסמוך אכלן צלא מחכוין יאכל דהיינו אחיז כמ"ד מלות אין צריכות כוונה ולדבריהם דמלות צריכות כוונה אכלן צלא מחכוין לא יאכל (מהר"ח):

הגהות והערות

יט עיין רי"ן גיאת חלק א עמוד לו: כן עיין שער תשובה סימן רכב ורפז. הלכות פסוקות סימן קסח, גאוניקה עמוד 185, תשובות הגאונים סימן קב, רי"ן גיאת חלק ב עמוד קג: כאן חילוף מנהגים זה הובא גם בראב"ה סימן תקכה עמוד 160. וגם בראב"ן דף קסו ע"א ועיין עוד בספר חילופי המנהגים סימן כא: כבן בן הוא ברפוסים שלפנינו ובדפוס מונטובה ובטור הגדפס עם ב"י דפוס ראשון אבל בכתב יד פריז ובדפוסים סלונקי וספרדי וכן בטור הגדפס עם הבי"ח דפוס ראשון הגירסא, ומברך על "הפרוסה" ועיין פרישה: כגן עיין בדרכי משה הארוך אות ד כשמעתיק דברי הבי"ח כתב מחלוקת "רש"י" והרמב"ם ולא כמו בב"י שלפנינו "הרא"ש" ועיין בסימן קצ"ב בב"י ד"ה ומ"ש ששעור שכתוב שם "רש"י" והוא ביומא פ ע"ב ד"ה חצי פרס ובחולין לד ע"א ד"ה ואדם: כג* עיין רי"ף בה ע"ב ושם לא מפורש שהברכות על "הפרוסה" וכן משמע בר"ן שלא היה כן ברי"ף שלפנינו: כדן בדפוס ראשון ובדפוסים שלפנינו "ול"י נראה וברא"ש "ולא" נראה: כד* דין זה כתב הרמ"א בהגה סימן תפכ:

ומה שכתב רבינו עוד בשם הרא"ש ונהגו באשכנז ובצרפת לעשות מעשרות וכו' עד סוף הפסוק. שם נפסקי הרא"ש והמרדכי (נח) והגהות מיימון בפרק ו' (דפ"ו קושט"ה ה"א ופ"ח אות ו') ומה שכתב שהיוצא מבית האסורין מביא תודה. טעמו דכיון דנפסק ילאו ישראל ממלכ' שהיו אסורים שם והיוצא מבית האסורין מביא תודה (ע"י נרכות נד:) נהגו לעשות מצות אלו כעין לחמי תודה וכן מטאור דנביהם: וכתב הכל זו (ס"ח מה"י ע"ג) לרין ליזהר לאפותן כסדר עשייתן ראשונה שאם לא כן מה תועיל קדימת עריכתן וכן כתב הר"ד אבן עזר (עמ' ר"ח) בשם הראב"ד דלדברי המדקדקים לעשות זהו סימן לרין ליזהר לאפותן על הסדר וכתב עוד הכל זו (שם ע"ד) בשם הראב"ד שראוי לעשות מצות של מצה רקיקים וקטנים לא עדים וגדולים שאין זה לחם עוני: כתב האגור (ס"ח מה"י) בשם מהר"י מולין (ש"ח מהר"ל ס"י נח אות ג) סדר ההגדה עמ' פט ס"י ה' אם נשברה כהן אחת מהשלש מצות או נאכלה נכון לאפות אחרת כן משום אסמכתא דשלשה עשרונים ועוד דזמנין אין שימור גמור לשאר מצות אבל מכל מקום אם נשברה אחת דנתי לפני מורי (ע"י מהר"ש עמ' 199 ס"י לו) ולקח אותה לא יאפה אחרת עכ"ל (ו').

וכתב ונהגין באשכנז ובצרפת לעשות מעשרות וכו' עד סוף הפסוק. שם נפסקי הרא"ש והמרדכי (נח) והגהות מיימון בפרק ו' (דפ"ו קושט"ה ה"א ופ"ח אות ו') ומה שכתב שהיוצא מבית האסורין מביא תודה. טעמו דכיון דנפסק ילאו ישראל ממלכ' שהיו אסורים שם והיוצא מבית האסורין מביא תודה (ע"י נרכות נד:) נהגו לעשות מצות אלו כעין לחמי תודה וכן מטאור דנביהם: וכתב הכל זו (ס"ח מה"י ע"ג) לרין ליזהר לאפותן כסדר עשייתן ראשונה שאם לא כן מה תועיל קדימת עריכתן וכן כתב הר"ד אבן עזר (עמ' ר"ח) בשם הראב"ד דלדברי המדקדקים לעשות זהו סימן לרין ליזהר לאפותן על הסדר וכתב עוד הכל זו (שם ע"ד) בשם הראב"ד שראוי לעשות מצות של מצה רקיקים וקטנים לא עדים וגדולים שאין זה לחם עוני: כתב האגור (ס"ח מה"י) בשם מהר"י מולין (ש"ח מהר"ל ס"י נח אות ג) סדר ההגדה עמ' פט ס"י ה' אם נשברה כהן אחת מהשלש מצות או נאכלה נכון לאפות אחרת כן משום אסמכתא דשלשה עשרונים ועוד דזמנין אין שימור גמור לשאר מצות אבל מכל מקום אם נשברה אחת דנתי לפני מורי (ע"י מהר"ש עמ' 199 ס"י לו) ולקח אותה לא יאפה אחרת עכ"ל (ו').

סימן תעו

פרטי דמזי דינים המבוארים בזה הסימן
[א—ב] אכילת בשר צלי בליל פסח:

א (ה) ואובליין כל צרכם (א). במקום שנוהגין לאכול צלי אוכלין ובמקום שאין נוהגין לאכול אין אוכלין. וגדי מקולס פירוש שלם ראשו על כרעיו (ג) ועל קרבו אסור בכל מקום: ב ובירושלמי קאמר אפילו בשר עגל ועוף כל דבר שטעון שחיטה אסור. כתב אבי העזרי ראיתי בני אדם שאוכלין בשר עוף צלי בלילי פסחים ואין חילוק כדאיתא בירושלמי א (ודאי מבושל (ג) מנהג כשר הוא

במקום השנים כיון דכלאו הכי זולתין אחת ואפילו היתה השלישית הנשברה דמשום הקדמה למצות לא יאפה אחרת עכ"ל (ו'). דין מצה גזולה אם יוצאין זה נפסק נבחר בסימן תנ"ד (קאמ' ד"ה מצה). אם יוצאין במצה שריה או מבושלת נבחר בסימן תס"א (ר"ה ד"ה וצמחה):

תעו א ואובליין כל צרכם במקום שנוהגים לאכול צלי אוכלין ובמקום שאין נוהגים אין אוכלין. משנה בפרק מקום שנהגו (נג). ומה שכתב וגדי מקולס אסור בב"ב מקום. גם זה שם. וכתב הרמב"ם (פ"ח ה"א) ואם היה מחומץ או שחמר ממנו אבר או שלק זו אבר והוא מחומר הרי זה מותר במקום שנהגו וטעמו מדמיא בפרק כ"ד לולין (ע"ה) איזהו גדי מקולס כל שנלאו כולו כלאחד נחמץ ממנו אבר או נשלק ממנו אבר אין זה גדי מקולס ופירשו שם אפילו נשלק במחומר לו וכתבו הר"ף (י"ח) והרא"ש (ס"י ו) צרייחא זו בפרק מקום שנהגו:

ב ובירושלמי (פ"ד ה"ד) קאמר אפילו בשר עגל או עוף וכו' כתב אבי העזרי (ס"י תצח) ראיתי בני אדם שאובליין בשר עוף צלי וכו' עד סוף הפסוק. כן כתוב במרדכי פרק מקום שנהגו (ס"י מר"ה) ונמקום מה שכתב רבינו ודאי מבושל כחוב שם ונראה דמבושל מנהג כשר הוא והוא יותר מחייש ומכל מקום איכא למידק למה כתב דמבושל מנהג כשר הוא דמאי כשרותא כיון דלא נהגו לאכול צלי אסור הוא לאכול צלי וכל מי שאינו אוכל צלי [א] מה לי אם יאכל בשר מבושל או אם יאכל דברים אחרים ואפשר

דרכי משה

(ו) כתב מהר"י ווייל בדרשה (ס"י קצג) דאם יש לו בנים הרבה מותר ללוש שתי עיסות פחות מכשיעור ולצרפן ומהרי"ל (הל' אפיית המצות עמ' 30) אסור אלא יצמצם ליקח עשרון:

תעו (א) וכתב מהר"י ווייל (ס"י קצג) ולא ישתה הרבה שלא ישתכר וכן כתב מהרי"ל (סדר ההגדה עמ' ק"ד ס"י לו) שלא יאכל הרבה מאד שלא יהא אפיקומן נאכל על אכילה גסה:

פרישה

(טו) שהיוצא מבית האסורים וכו'. וישראל ג"כ ילאו ממלכ' שהיו אסורים שם: (טז) וכל סין [היה בה] שלשה עשרונים ושלשה וכו'. כתב האגור בשם מהר"י מולין אם נשבר אחת מהשלש מצות או נאכלה נכון לאפות אחרת משום אסמכתא עשרונים: (י"ח) ועושיין בהן סימן וכו'. כתב הכל זו וכן לרין לדקדק באפייטן לאפותן על הסדר:

חדושי הגהות

תעו [א] ונראה דלמה לומר דלא תימא כיון דאפילו בשר עוף צלי אסור אע"ג דאין פסח קרב ממנו משום דמיחלף בגדי א"כ תימא דמבושל דגדי אסור משום דמיחלף צלי ולכן כתב דמבושל ודאי מנהג כשר הוא דמבושל צלי לא מיחלף (מהר"ל"ח):

הגהות והערות

כה) במהרי"ל לא כתב נשברה ובהמשך כתב עצה אחרת לגבי נשברה: כן הוא בדפוסים ראשונים וכן הוא באגור אבל בדפוסים שלפנינו הגירסא, נכון לאפות "אחרות" וכן הוא במהרי"ל ועיין מגן אברהם סימן תנח ס"א א ובמטה משה סימן תקצט:

תעו א [עיי' ראבי"ה ושם] לא סיים כדאיתא בירושלמי ובאגור כתוב כמובא בטור ועיין פרי חדש ועיין ערוך השלחן ועיין בהערות על הראב"ה הערה 14: